

# Vaktel *Coturnix coturnix*

## Global utbredelse

Vaktelen er utbredt over et stort område i Palearktis, med utløpere inn i den etiopiske og orientalske region. Nominatunderarten hekker fra Vest-Europa til det vestlige Kina, sør til Bangladesh og Nord-India. De viktigste hekkeområdene ligger i de sommervarme områdene med tørt åker- og steppelandskap ved Middelhavet og østover. Kan også hekke høyt til fjells på alpeenger. Nordgrensa for hekkeområdet fluktuierer sterkt.

## Norsk utbredelse og habitatvalg

Vaktelen er karakterisert som en kombinert trekk- og invasjonfugl, en såkalt «sigøynerfugl». Dette innebærer at i gunstige år overskytes det vanlige utbredelsesområdet med påfølgende kolonisering og tilsvarende uteblivelse andre år. F.eks. ble vaktelen regnet som det viktigste fugleviltet i Irland fram til 1860-årene, siden har den vært så godt som fraværende. Vanligvis hekker ca. 500 par i Belgia, mens det i vaktelåret 1964 fantes hele 125.000 par! (Glutz von Blotzheim m.fl. 1973). Nord-Europa ligger utenfor hovedutbredelsesområdet, i Norge er derfor arten en typisk sporadisk og fåtallig gjest/hekkefugl. I perioder kan arten være nærmest fraværende i Norge, andre år kan den opptre tallrikt. F.eks. i 1971, som var et godt år, ble det gjort 92 observasjoner av arten her til lands. Hekkefunn gjøres gjerne i slike år. Hos oss påtreffes vaktelen hovedsakelig i de store jordbruksområdene på Østlandet, Lista, Jæren, i Møre & Romsdal og Trøndelag, men den kan også opptre spredt andre steder i landet.

Vaktelen er hos oss en typisk åkermarksfugl, særlig knyttet til avlinger av ulike grasslag. Den unngår områder med våtmark og annen tett vegetasjon som kratt og skog. En rik tilgang på insekter er også viktig for å oppnå en vellykket hekking.

## Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

I Atlas-perioden ble arten påvist hekkende på 5 lokaliteter i Norge, foruten på ytterligere 19 lokaliteter der den trolig hekket. Fram til 1989 forelå det ikke flere enn 6 dokumenterte hekkefunn i Norge. Dette representerer nok ikke det virkelige antall, da arten er vanskelig å påvise hekkende. I og med at forekomsten i Norge er så avhengig av størrelsen på bestanden i de sentrale hekkeområdene og de klimatiske forhold fra år til år, er det vanskelig å si noe om størrelse og bestandsutvikling hos oss. Hekkebestanden svinger trolig fra 0 til 10-100 par årlig på det meste.

Det kan være interessant å merke seg at den pågående massefangsten ved Middelhavet i land som Italia, Hellas og i Egypt i perioder trolig også påvirker bestanden negativt. F.eks. ble det bare i 1920 eksportert 3 millioner vaktler fra Egypt, med minst like mange fra de andre nevnte landene!

## Hekkebiologi

Hannens karakteristiske sang om natta og i skumringen, *bytt-byll-bytt* som taktfast gjentas i en uendelig, monoton rekke, er ikke til å ta feil av. Sangen



høres svært vidt og kommer gjerne fra en kornåker, mens selve fuglen er det «håpløst» å få øye på da den foretrekker å løpe unna fredsforstyrrelser. Hannen forsvaret et lite territorium og kan hissig sloss i territoriefelder. Han synger fram til eggleggingen begynner, mens uparete hanner kan synge fram til august. Hunnen kan faktisk første gang hekke allerede ved 40-60 dagers alder, dvs. at de er født samme sommer!

Hunnen velger reirplassen, som ofte legges i en kornåker. Reiret består av en enkel grop i bakken, fôret med litt gras og røtter. Hun legger vanligvis 7-15 egg. Ved mislykket hekking kan hun også legge et andre kull. De store kullene reflekterer for øvrig en stor predasjon på både egg og unger. Undersøkelser viser at bare 20% av ungene når flygedyktig alder. Hunnen ruger alene, og trykker hardt ved fare. Vanligvis er hun også alene om ungepasset. Som en forsvarsteknikk kan familien ved stor fare spres i alle retninger. Pga. svake familiebånd kan slik spredning derfor være for alltid!

Som beskyttelse mot fiender kan ungene flakse avgårde allerede ved 11 dagers alder, ved 19 dagers alder er de fullt flygedyktige. Av 6000 ringmerkingsgjenfunn var bare 49 fugler eldre enn 4 år. De 5 eldste var over 8 år (Glutz von Blotzheim m.fl. 1973). Utenom hekketiden er vaktelen svært selskabelig. Den opptrer da ofte i småflokker på 6-8 ind. I trekketidene opptrer den gjerne i småtropper på 10-40 individer.

## Trekkforhold

Hos oss en utpreget invasjonfugl, der trekket nordover hvert år bestemmes av næringsforholdene i sør. Vaktelen overvintrer sør for Sahara. Vårtrekket går i mars-april til Nord-Afrika. Her hekker den i gode år. Så utrolig det enn høres ut så kan avkommet fra vårhekkingen allerede samme år krysse Middelhavet og hekke i Europa! En antar også at en del av de fuglene som først hekker ved Middelhavet trekker videre nordover for å legge et andre kull lenger nord i Europa. Dette forklarer hvorfor arten påtreffes mest tallrikt hos oss så sent som i månedsskiftet juni/juli. Høsttrekket skjer i august. Arten er en utpreget natttrekker.

*Øystein R. Størkersen*

# Vaktel *Coturnix coturnix*



- 5 ● Konstatert hekking
- 19 ● Sannsynlig hekking
- 29 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

